

ปริทัศน์หนังสือ

ไชยวัฒน์ คำชู และ นิธิ เนื่องจำนงค์. 2559. *การเมืองเปรียบเทียบ: ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 755 หน้า.

ISBN: 9789740334422

เมื่อก้าวถึงการเมืองเปรียบเทียบ สิ่งแรก ๆ ที่มักปรากฏขึ้นมาในระบบการรับรู้มักจะเป็นเรื่องข้อถกเถียงระหว่างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คอมมิวนิสต์ หรือเผด็จการ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาสาระหลักในสาขาวิชารัฐศาสตร์ในยุคสงครามเย็นเกี่ยวกับเรื่องของระบอบการปกครองในการเมืองโลก โดยมีงานวิชาการเกี่ยวกับการเมืองโลกยุคสงครามเย็นหลายชิ้นที่ตั้งประเด็นถกเถียงไว้ที่เรื่องกระบวนการสร้างระบอบประชาธิปไตย หรือแม้แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเผด็จการไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น ในงานเขียนของ Ishiyama (1995) ที่กล่าวถึงพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก งานของ Uvin (1999) ที่ได้ทำการเปรียบเทียบกระบวนการเปลี่ยนผ่านระดับรัฐสองรัฐเข้าด้วยกัน คือ บรูไน และ รัวันดา รวมไปถึง Coppedge (1993) ที่เขียนเปรียบเทียบถึงปฏิบัติการทางการเมืองของ 2 ประเทศ คือ เม็กซิโก และเวเนซุเอล่า ในด้านพรรคการเมืองและภาคประชาสังคม

อย่างไรก็ตาม สาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบนั้นก็ไม่ได้จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับปฏิบัติการหรือระบบความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คอมมิวนิสต์ หรือเผด็จการไปเสียอย่างเสียเสมอไป ในความเป็นจริงสาขานี้ยังเกี่ยวข้องกับ มีหน้าที่ศึกษาและทำความเข้าใจต่อประเด็นทางการเมืองไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ๆ เล็กและใหญ่ สาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบนี้สามารถศึกษาครอบคลุมได้ทั้งประเด็นการเมืองภายในประเทศ ประเด็นสถาบันการเมือง ระบอบการปกครองและรูปแบบการบริหารรัฐบาล หรือแม้แต่ประเด็นด้านนโยบายทางการเมืองและการต่างประเทศ เป็นต้น เนื่องจากการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบนั้น โดยพื้นฐานแล้วเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับตัวผู้ศึกษาวิจัย ด้วยเหตุที่ว่าสาขานี้ว่ากันว่าไม่ใช่สาขาวิชาที่จำเป็นหรือมีกฎข้อบังคับว่าต้องกระทำการศึกษาให้ออกมาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตามคุณลักษณะที่กำหนดเพียงเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยมุมมองที่รอบด้าน และรอบคอบพอที่จะสามารถจัดสร้างกระบวนการทัศน์ของการเปรียบเทียบแล้วนำมาปรับเป็นคำอธิบายทางวิชาการให้ได้ (Lijphart 1971)

ไชยวัฒน์ คำชู และ นิธิ เนื่องจากรองคืเป็นหนึ่งในบรรดานักวิชาการรัฐศาสตร์ที่ตั้งใจจะสร้างคุณภาพการให้แก่วิชาการ เกี่ยวกับแก่นมโนทัศน์ของวิชาการเมืองเปรียบเทียบผ่านหนังสือ เรื่อง *การเมืองเปรียบเทียบ: ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา* (2559)

ในหนังสือเล่มดังกล่าว ไชยวัฒน์และนิธิได้เปิดขอบฟ้าความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านในรูปแบบที่ไม่ใช่แค่การปรับความเข้าใจสั้น ๆ หากแต่เป็นการขยายความรู้เกี่ยวกับการเมืองเปรียบเทียบ โดยเริ่มจากการกล่าวถึงพลวัต ความเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการของสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่ยุคก่อนสมัยใหม่ ยุคพฤติกรรมศาสตร์ และ ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ ตามลำดับ ด้วยความตั้งใจที่จะปูพื้นหลังเพื่อเพิ่มความเข้าใจแก่ผู้อ่านที่อาจจะไม่ได้มีภูมิหลังทางด้านรัฐศาสตร์มาก่อนหน้า

ในช่วงแรกของหนังสือ ไชยวัฒน์และนิธิได้เปิดมุมมองของเล่มผ่านการย้อนกลับไปที่คำถามพื้นฐานหลักสั้น ๆ ง่าย ๆ อย่างเช่น คำถามว่า การเมืองเปรียบเทียบเป็นอย่างไรและคืออะไร และทำไมถึงจำเป็นต้องเรียนหรือทำความเข้าใจกับศาสตร์ของศาสตร์แห่งวิชาการเมืองเปรียบเทียบ โดยไชยวัฒน์และนิธิอ้างถึงงานของ Bates (1998) Landman (2003) และ Schmitter (2009) เพื่อขยายให้ผู้อ่านเข้าใจ และมองเห็นภาพรวมขนาดใหญ๋ของข้อถกเถียงด้านการเมืองเปรียบเทียบมากขึ้น

สำหรับบทถัดมา คือบทที่สอง ไชยวัฒน์และนิธิเลือกที่จะร่างคำอธิบายด้านแนวคิด ทฤษฎี และเครื่องมือในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบโดยตั้งอยู่บนฐานของ 4 กลุ่มทฤษฎี คือ ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (rational choice theory) ทฤษฎีด้านวัฒนธรรม (cultural theory) คำอธิบายเชิงโครงสร้าง (structural theory) และแนวการศึกษาแบบสถาบันนิยมใหม่ (neo-institutionalism) แล้วเสริมด้วยยุทธศาสตร์และแนวทางในการเปรียบเทียบต่อกรณีศึกษา

นอกจากนี้ไชยวัฒน์และนิธิยังได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์และข้อสังเกตตัวชี้วัดสำคัญที่สามารถใช้ในการช่วยเลือกกรณีศึกษาในแบบเดียวกับที่งานของ Landman (2003) ได้เคยนำเสนอไว้ โดยนำมาขมวดรวมพร้อมกับแนวคิดที่ปรากฏในข้อเขียนของ Wiarda (2005) ถึงเกณฑ์การแบ่งกลุ่มของกรณีศึกษาออกเป็นจำนวน 6 กลุ่ม คือ

- 1) กรณีศึกษาแบบศึกษาประเทศเดียว
- 2) กรณีศึกษาแบบศึกษาสองประเทศ
- 3) กรณีศึกษาแบบศึกษาระดับภูมิภาค หรือ การศึกษาแบบเฉพาะโดยเจาะลงไปในกลุ่มพื้นที่
- 4) กรณีศึกษาแบบข้ามภูมิภาค
- 5) กรณีศึกษาแบบระดับโลก
- 6) กรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงกรณีใดกรณีหนึ่ง

กล่าวอย่างกระชับก็คือ บทนี้ของไชยวัฒน์และนิธิเน้นเป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิทยา และกระบวนการทัศน์ เครื่องมือประกอบในการทำวิจัยศึกษาด้านการเมืองเปรียบเทียบ ทั้งยังได้อุทิศบทที่สองจำนวนกว่า 100 หน้ากระดาษเพื่อขยายความเข้าใจในเรื่องของการเมืองเปรียบเทียบแก่ผู้อ่าน อีกทั้งยังนำเสนอแผนภูมิและตารางที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงการเปรียบเทียบที่ชัดเจนระหว่างกระบวนการทัศน์แทรกเข้ามาภายในตอนกลางและท้ายบทเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากบทที่ 2 (ตั้งแต่บทที่ 3 เป็นต้นไปจนถึงบทสุดท้าย) หนังสือเล่มนี้กลับได้เผยแก่นสาระสำคัญให้ผู้อ่านได้เห็นมากขึ้น คือ ทศนะแฝงและความโน้มเอียงแกนรั้นทางความคิด ซึ่งย้อนกลับไปสู่คำถามขั้นพื้นฐานที่สุดของวิชาการเมืองเปรียบเทียบและรัฐศาสตร์ ได้แก่ ประเด็นปัญหาด้านสรรพคุณและคุณธรรมของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในทุก ๆ บทภาย

หลังจากบทที่ 2 ว่าหนังสือเล่มนี้นั้นมีความตั้งใจที่จะนำเสนอถึงข้อคิดด้านระบอบการเมืองการปกครอง ระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมือง ตัวแสดงทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง สันติภาพและความขัดแย้ง ในรูปแบบที่วางแนวคิดด้านเสรีนิยม พหุนิยม และประชาธิปไตยไว้เป็นศูนย์กลางของการขึ้นำของตัวหนังสือ

แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้กลายมาเป็นจุดเน้นสำคัญของหนังสือ โดยเฉพาะเมื่อมาถึงการกล่าวเกี่ยวกับการพัฒนา สถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และระบอบการเมืองการปกครอง โดยแนวคิดเสรีนิยม พหุนิยม และประชาธิปไตยได้กลายมาเป็นหมวดหมู่สำคัญ และเป็นเป้าหมายที่หนังสือเล่มนี้ต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทุกคนได้ก้าวไปถึง กระนั้น แม้ว่าโดยเจตนา และเจตจำนงของหนังสือเล่มนี้อาจไม่ได้เป็นไปเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อหรือชักจูงซึ่งทำให้ผู้อ่านนั้นในระดับที่นำไปเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการ แต่ก็ปกปิดข้อเท็จจริงที่ว่าหนังสือเล่มนี้นั้นได้วางแนวคิดเรื่องของประชาธิปไตยและแนวคิดเสรีนิยมไว้ให้เป็นจุดศูนย์กลางและหมวดหมู่สำคัญที่ตั้งใจจะสื่อให้ถึงผู้อ่าน

กล่าวอย่างถึงที่สุด ไชยวัฒน์และนิธินันได้ชี้แนะผู้อ่านไปยังปัญหา (และคำถาม) ดั้งเดิมของการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ และวิชารัฐศาสตร์ ที่ตกอยู่ในวังวนของอุดมคติแนวคิดประชาธิปไตยในฐานะทางออกของทุกปัญหา อีกทั้งยังได้ทำการปิดบังความเป็นไปได้และโอกาสของการเลือกใช้กระบวนการที่หลากหลาย เปิดกว้าง และแตกต่างในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ ทั้งนี้ ตัวอย่างของงานเขียนด้านการเมืองเปรียบเทียบที่มักมุ่งเน้นไปในมิติด้านใดด้านหนึ่ง คือ งานของ Fish (2005) เกี่ยวกับความล้มเหลวในระบอบประชาธิปไตยในรัสเซีย งานของ Steinmo (2010) เกี่ยวกับการปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มรัฐสมัยใหม่ งานของ Snyder (2001) ในเรื่องของผลลัพธ์ภายหลังการมาถึงของเสรีนิยมใหม่ในเม็กซิโก และรวมไปถึงงานของ Frye (2010) ที่ได้ทำการประเมินและสำรวจกลุ่มรัฐและระบบตลาดในยุคหลังคอมมิวนิสต์

การขาดความหลากหลายในการศึกษาวิจัยต่อกรณีศึกษาของวิชาการเมืองเปรียบเทียบภายในทัศนะของไชยวัฒน์และนิธินันได้สะท้อนและตอกย้ำให้เห็นถึงแกนกลางและความโน้มเอียงของหนังสือที่วางระบบแนวคิดการพัฒนา และการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้เป็นจุดศูนย์กลางของการโคจรของเกือบทุก ๆ ตัวอย่างกรณีศึกษา กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ ในฐานะที่หนังสือเล่มดังกล่าวนี้ตั้งใจที่จะทำหน้าที่ในการเปิดภูมิทัศน์ด้านวิชาการเมืองเปรียบเทียบแก่ผู้อ่าน หนังสือเล่มนั้นก็พึงสมควรถือว่าผลักดันและเปิดโอกาสในการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในระเบียบวิธี กระบวนทัศน์ เครื่องมือในการศึกษา วิเคราะห์ประเด็นในทางการเมืองเปรียบเทียบมากกว่าที่เป็นอยู่ กระทั่งกล่าวได้ว่า ไชยวัฒน์และนิธินันได้ละเลยที่จะแทรกความหลากหลายของกระบวนทัศน์ในการวิเคราะห์ลงในหนังสือเล่มดังกล่าว และไม่ได้ขยายภูมิทัศน์แก่ผู้อ่านด้วยการนำเสนอความแตกต่างของมุมมองและแนวคิดในการทำความเข้าใจกรณีศึกษากลุ่มต่าง ๆ อย่างที่ควรจะเป็นอีกเช่นกัน

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว กรณีศึกษาต่าง ๆ ที่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงและนำเสนอภายในหนังสือเล่มนี้นั้นย่อมควรที่จะได้รับการนำเสนอผ่านมุมมองที่หลากหลายไม่ใช่จากมุมใดมุมหนึ่งเพียงเท่านั้น เหตุเพราะการตั้งความโน้มเอียงหรือจุดเน้นไว้ยังที่จุดใดจุดหนึ่งเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการชี้แนะ ภายในหนังสือที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้คำอธิบาย แนะนำเกี่ยวกับประเด็นพื้นฐาน และประเด็นในด้านทฤษฎีนั้นจึงอาจนำไปสู่ความไม่สมดุลระหว่างแนวคิด และทัศนคติที่ควรจะมีอย่างหลากหลายภายในหนังสือ(ที่ตั้งใจจะนำเสนอทฤษฎีและแนวคิด) หนังสือที่จัดประเภทตัวเองอยู่ในกลุ่มชนิดดังว่านั้นควรที่จะเปิดพื้นที่ให้กว้างมากขึ้นให้เห็นถึงประเด็นถกเถียงของตัวทฤษฎีและมุมมองกระบวนทัศน์ที่แตกต่างมากขึ้น หรือก็คือควรทำหน้าที่เป็นพิพธิภณท์ที่เปิดนิทรรศการแล้วจัดวางสิ่งที่ต้องการนำเสนอไว้ใกล้ ๆ กันพร้อมกับพรรณนาถึงสรรพคุณที่แตกต่างนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพและสร้างความเข้าใจต่อกรอบความคิดในงานด้านการเมืองเปรียบเทียบมากขึ้น

และ ในด้านหนึ่ง ไชยวัฒน์และนิธินอาจแย้งในทำนองว่าหนังสือเล่มดังกล่าวได้ทำการนำเสนอถึงกรณีศึกษาในรูปแบบต่างๆ ไปเรียบร้อยแล้ว เช่น กรณีศึกษาจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือแม้แต่ตะวันออกกลาง แอฟริกา และยุโรป ทว่า ข้อกรณียศึกษาดังกล่าวก็เป็นเพียงแค่การกล่าวถึงประเด็นด้านประชาธิปไตยเชิงเปรียบเทียบ การพยายามปฏิบัติต่อต้านเผด็จการ รวมไปถึงข้อบกพร่องภายในแนวคิดประชาธิปไตยและเสรีนิยมเพียงเท่านั้น แต่โดยภาพรวมก็ยังเป็นเพียงการวางความโน้มเอียงของหนังสือไปในแนวทางดังว่าอยู่ดี

ตัวอย่างของงานเขียนที่หลุดออกจากพฤติกรรมดังกล่าว ก็เห็นจะเป็นงานของ Croissant และ Lorenz (2018) ที่ได้ทำการศึกษารเมืองเปรียบเทียบถึงกรณีศึกษาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังเช่นประเทศลาว และประเทศไทย ที่ถึงแม้ว่าทั้งสองจะไม่ได้ทำการนำเสนอแนวคิดที่แตกต่างไปมากนัก แต่อย่างน้อยทั้งสองก็ไม่ได้ตั้งใจหรือวางความโน้มเอียงของหนังสือตนเองให้ชี้ไปในทางเสรีนิยมหรือประชาธิปไตย ในฐานะประเด็นหลักของหนังสือ ในทางกลับกัน งานของ Croissant และ Lorenz ได้มุ่งทำการชี้ และแตกประเด็นให้ผู้อ่านได้เห็น และเข้าใจถึงระบบการเมืองที่แตกต่างกันออกไปภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสำนึกของการจัดจำแนกและสรรหาคำอธิบายที่ลงลึกไปยังภายในเนื้อหาของความแตกต่างที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเท่านั้น ไม่ได้ล่องลอยไปถึงขั้นการชี้ว่า หรือทำการชี้ทางให้ประเทศภายในภูมิภาคนี้จำนวน 11 ประเทศพัฒนาว่าจะต้องไปตามทางของระบบความคิดแบบตะวันตก

กล่าวโดยสรุป ไชยวัฒน์และนิธินได้เขียนหนังสือที่อธิบายถึงสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบไว้ได้อย่างเป็นระบบ และเข้าใจง่าย ไม่ว่าจะเป็นส่วนของกรณีศึกษา หรือด้านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตรงตามที่ปกหนังสือได้โปรยไว้ โดยทั้งสองได้ใช้พื้นที่ทั้งหมดกว่า 500 หน้ากระดาษาในการให้อรรถาธิบายถึงสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบซึ่งช่วยเปิดน่านฟ้าความเข้าใจต่อสาขาวิชาแก่ผู้อ่านทั้งในและนอกวงวิชาการรัฐศาสตร์ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มดังกล่าวอาจจะแสดงจุดยืนหรือมีความโน้มเอียงทางอุดมการณ์ด้านแนวคิดประชาธิปไตยและเสรีนิยมที่ชัดเจนจนเกินไป ดังจะปรากฏอยู่ในทุกๆ บทของหนังสือ ในอีกมุมหนึ่งมันเป็นเรื่องที่เข้าใจได้และรับได้ทีหนังสือทางด้านรัฐศาสตร์และการเมืองจะมีแนวคิดและแนวทางจุดยืนที่เป็นของตัวเอง แต่กระนั้น หนังสือด้านดังกล่าวก็ควรตระหนักถึงในบทบาทของตัวเองว่าเป็นหนังสือด้านทฤษฎีและนำเสนอกรอบแนวคิด ซึ่งโดยสารถะแล้วควรจะนำเสนอโดยมุ่งไปที่ความหลากหลายและเปิดกว้าง สร้างเวทีให้แก่มุมมองทางทฤษฎีที่เข้มข้นมากกว่าที่เป็นอยู่ ด้วยความที่หนังสือเล่มดังกล่าวนี้มีหน้าที่ๆ จะสร้างข้อถกเถียงด้านความแตกต่างของทฤษฎีและกรณีศึกษา ไม่ใช่แค่พูดถึงความแตกต่างของกรณีศึกษาภายใต้แกนหรือจุดเน้นใหญ่ของแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงชุดเดียว

ปรีชภัคดี ทิคาสุข

นักศึกษานิเทศศาสตร์ “Diplomacy and Foreign Policy”

ณ มหาวิทยาลัยแลงคาสเตอร์ (Lancaster University)

E-mail: <preechapak_blue@hotmail.com>

รายการอ้างอิง

- Bates, R. 1998. "The Future in Comparative Politics." *Journal of Chinese Political Science*, 4(2): 3.
- Coppedge, M. 1993. "Parties and Society in Mexico and Venezuela: Why Competition Matters." *Comparative Politics*, 25(3): 253–274.
- Croissant, A., and P. Lorenz. 2018. *Comparative Politics of Southeast Asia: An Introduction to Governments and Political Regimes*. Cham: Springer.
- Fish, M.S. 2005. *Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frye, T. 2010. *Building States and Markets after Communism: The Perils of Polarized Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ishiyama, J.T. 1995. "Communist Parties in Transition: Structures, Leaders, and Processes of Democratization in Eastern Europe." *Comparative Politics*, 27(2): 147–166.
- Landman, T. 2003. *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. 2nd Edition. London: Routledge.
- Lijphart, A. 1971. "Comparative Politics and the Comparative Method." *American Political Science Review*, 65(3): 682–693.
- Schmitter, P. 2009. "The Nature and Future of Comparative Politics" *European Political Science Review*, 1(1): 33.
- Snyder, R. 2001. *Politics after Neoliberalism: Reregulation in Mexico*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steinmo, S. 2010. *The Evolution of Modern States: Sweden, Japan, and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uvin, P. 1999. "Ethnicity and Power in Burundi and Rwanda: Different Paths to Mass Violence." *Comparative Politics*, 31(3): 253–271.
- Wiarda, H. 2005. *Comparative Politics: Critical Concepts in Political Science, Volume 1*. London: Routledge.